

Gagyai Ágnes

**FÉLELEM HELYETT KÖLCSÖNÖS
SEGÍTSÉG: A KATASZTRÓFASZOCIOLÓGIA
TANULSÁGAI A KLÍMAVÁLTSÁGRA VALÓ
FELKÉSZÜLÉSRE***

* Rebecca Solnit: *A Paradise Built in Hell: The Extraordinary Communities That Arise in Disaster* (Viking Penguin, 2009)

Rebecca Solnit, „Paradicsom a pokolban” című könyve tíz éve jelent meg; alapötletét eredetileg egy 2005-ös esszében publikálta, azon a napon, amikor a Katrina hurrikán elérte New Orleans-t. A San Franciscóban élő Solnit író, történész és aktivista; az 1980-as évek óta különböző környezetvédelmi, háborúellenes, emberjogi és nőjogi mozgalmakban dolgozott. Eddig 17 könyvet publikált, emellett a Guardian és a Harpers' Magazine rendszeres szerzője. Munkáiban az amerikai progresszív közéleti értelmiség hagyományát folytatja: bár támaszkodik történeti tényekre és társadalomtudományos kutatásokra, elsősorban a társadalmi képzeletet tágító perspektívákat vázol fel, (Mills 1959, Fordulat 2011) olyan kihívások körül, amelyekre a fennálló rend logikája szerint kitermelt társadalmi tudás nem képes megoldást találni.

A klímaválság kérdése éppen ilyen kihívás. Solnit könyve bizonyos szempontból ma elavultnak hat – abban az időben született, amikor a Katrina pusztítása a klímavita szempontjából egyedülálló tapasztalatot és mérőföldkövet jelentett; a kötet végén pedig Solnit mára eltűzöttnek bizonyult reményeket fogalmaz meg Obama választási győzelme kapcsán. Az a többlet azonban, amit a könyv érvelése a klímaválsággal kapcsolatos társadalmi gondolkodás számára nyújt, ha lehet, még aktuálisabb ma. A tíz évvel ezelőtti helyzethez képest ma mind a tudományos előrejelzések, mind a mindennapi tapasztalat közvetlen közelbe hozza a klímakatasztrófa kérdését; a jelenlegi fenntarthatatlan energiafogyasztásra épülő status quo védelmezői, a klímaválság áldozatai és a szükséges átalakulásért küzdő csoportok közti szembenállás sokkal nyilvánvalóbb. A klímával kapcsolatos viták azonban, beleértve a klímaügyi aktivizmuson belüli vitákat, ma még nyomasztóbb módon a félelem és remény kettőse körül forognak. Azokkal a felhívásokkal szemben, amelyek a katasztrófa borzalmait ecsetelik, maximális erőfeszítésre buzdítanak a válság elkerülésére, és az ehhez még rendelkezésre álló évek számát latolgatják, csak az ezeket a borzalmakat elfogadó jövőndölések állnak. Solnit könyvének jelentősége abban áll, hogy tág közönség számára is elérhető és meggyőző módon fogalmazza meg azt, hogy a klímakatasztrófa valószínű bekövetkezése mellett hogyan gondolkozhatunk pozitív módon a jövőről. Ez a szemlélet nem Solnit személyes találmánya; az ökológiai (ökoszocialista, ökofeminista) mozgalom ebben a szemléletben cselekszik. A klíma kapcsán ezt a szemléletet ülteti a gyakorlatba az Átalakuló Városok mozgalom, amely Magyarországon is jelen van. A klímavita közéleti formáját tekintve azonban ez a szemlélet gyakorlatilag láthatatlan; Solnit könyve ezt a láthatóságot erősíti fel.

Röviden előrebocsátva a könyv állítása a következő: a katasztrófa helyzetek szociológiai vizsgálata és történeti dokumentumai azt mutatják, hogy ilyen helyzetekre az emberek az önzetlen kölcsönös segítség hullámával reagálnak. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a katasztrófa helyzetekben szükséges támogatás nagy részét az áldozatok közvetlenül az ugyan-csak érintett társaiktól kapják meg, még mielőtt a hivatalos szervek a helyszínre érnének.

Másrészt a katasztrófákkal társuló kölcsönös segítségi hullám egy mélyebb antropológiai szinten is működik: az emberek a veszteségek okozta szenvedés mellett is az öröm, szeretet és emelkedettség állapotáról számolnak be a kölcsönös segítség új viszonyai kapcsán. A veszteségek fájalmával együtt is az áldozatok gyakran életük legboldogabb és legértelmesebb időszakának tartják az katasztrófa utáni időszakot, ahol a személyes hozzájárulás és jelenlét kiemelt értéket és jelentést kapott azért, mert másoknak szüksége volt rá. A „paradicsom a pokolban” kifejezés erre az állapotra vonatkozik. Solnit állítása az, hogy ezt a katasztrófaszociológiai tényét érdemes figyelembe venni a klímaválságra való felkészüléskor. Szemben azzal a jelenleg uralkodó gyakorlattal, amely a katasztrófavédelmet kizárólag hierarchikus karhatalmi és segélyező rendszereken keresztül képzelel el, ésszerű lenne a társadalmi önszerveződés és kölcsönös segítség képességét beépíteni a klímaváltozással kapcsolatos katasztrófa helyzetekre való felkészülésbe.

A felkészülésre vonatkozó praktikus érv mögött Solnit könyve egy tágabb társadalomfilozófiai problémát is feszeget, ami a jelenlegi klímaviták ellentmondásait egy mélyebb, a moralitást, képzeletet és cselekvési lehetőségeket egyszerre érintő szinten fogja meg. Az alapvető ellentmondás, amelyet felrajzol, a katasztrófa helyzetekben tapasztalható kölcsönös segítség ténye, és a katasztrófa helyzetekről szóló társadalmi tudás és képzelet között feszül. Míg a könyv elsősorban 19-20. századi nyugat-európai és észak-amerikai példák alapján sorolja a katasztrófák idején jelentkező altruizmus jellegzetességeit, egyúttal kitér arra is, hogy a kortárs sajtó és a helyi hatalom hogyan írta le ezeket a helyzeteket, illetve hogyan inspiráltak ezek mára paradigmatickussá vált társadalomelméleti szövegeket. A katasztrófa helyzetek szociológiai leírása mellett tehát a könyv egyúttal a katasztrófákról alkotott társadalmi tudásról is szól, mint olyan küzdőtérrel, ahol a katasztrófa által eltérő módon érintett pozíciók és érdekek viszonyai megjelennek.

A domináns diskurzus, mondja Solnit, a katasztrófákat jellegzetesen a társadalmi rend megbomlásaként, a veszély és káosz időszakaként írja le, amely a karhatalmak sürgős beavatkozását és a rend visszaállítását teszi szükségessé. Bűnözés, szabadrablás, nemi erőszak, pogromok, fegyveres bandák, bűnbakképzés – a Solnit által összegyűjtött katasztrófaesetek kortársi leírásai nagyrészt Hobbes „ember embernek farkasa” víziójába illeszkednek. Nem véletlenül, jegyzi meg Solnit: Hobbes a rend állami fenntartását a társadalmiság alapvető feltételeként beállító elmélete az erőszakos gyarmatosítás és az angol társadalom viharos átalakulása idején született, ugyanakkor, amikor a diggerek földeket foglaltak, hogy elláthassák alapvető szükségleteiket. E szemlélet folytonosságát illusztrálja Solnit a történész Timothy Garton Ash soraival a Katrina utáni helyzetről:

„Katrina nagy leckéje az, hogy a civilizáció kérge, amelyen járunk, vékonyabb, mint gondolnánk. Egy mozdulat, és alámerülünk, kapálózva az életért, mint egy veszett kutya.

Ahogy a szervezett, civilizált élet alapvető kellékei – étel, hajlék, iható víz, alapvető személyes biztonság – eltűnnek, órákon belül visszakerülünk a hobbesi természeti állapotba, ami mindenki háborújába mindenki ellen (...) Kevesen átmenetileg angyallá válnak; a legtöbben majomná fejlődnek vissza” (Ash 2005, idézi Solnit 2009: 241–242)

Solnit a katasztrófaábrázolásnak ezt a negatív változatát egy strukturális pozícióhoz köti. Ez a katasztrófavízió, mondja, azok víziója, akik a legtöbbet veszíthetnek a katasztrófában, és akik a legtöbb hatalommal rendelkeznek ahhoz, hogy a katasztrófa körülményei között is remélhessék visszaállítani a saját előnyös helyzetüket. Caron Chess (Hance, Chess és Sandman 1988), Lee Clarke (2002), Enrico Quarantelli (2001) és Kathleen Tierney (Tierney et al. 2006) katasztrófaszociológusok nyomán ezt a félelemvezérelt katasztrófafelfogást Solnit az „elitpánik” kifejezéssel írja le – a szokványos katasztrófaábrázolásokban a tömegeknek tulajdonított pánik fogalmát ellenpontozva. „Félelem a társadalmi rend felbomlásától; félelem a szegényektől, kisebbségektől és bevándorlóktól; a rablásra és a vagyon elleni bűncselekményre mint fő veszélyre helyezett fókusz; megtorló akciók pusztán mendemondákból származó információk alapján” – sorolja Tierney-vel készített interjúja alapján az elitpánik jellemzőit Solnit (2009: 235). Ennek a felfogásnak a része, hogy katasztrófahelyzetekben a karhatalomnak vagy az ideiglenesen felállított őrségnek jogában van embereket ölni a tulajdon védelmében. Az önkéntesek által felállított önszegélyező rendszereknek a felszámolása ugyanehhez a logikához tartozik; és a katonaság bevetése a „rend visszaállításának” és az „ellenőrzés visszaszerzésének” érdekében ugyancsak gyakori elem. A civil lakosságot ez a megközelítés nem csak passzív, megsegítendő tömeggé redukálja, de kifejezetten a beavatkozás terepévé is avatja: a civilek, a katasztrófa áldozatai válnak veszélyforrássá. A Project East River nevű, 50-es évekbeli hivatalos dokumentum az esetleges nukleáris katasztrófára való felkészülésről így fogalmaz: „A támadás idején a pánik megelőzése és kontrollja a polgári védelem fontos feladata. Mindig fennáll a lehetőség, hogy az emberek pánikba esnek, és ezzel még több halálesetet és sebesülést okoznak, mint a katonai fegyverek” (Grossmann 2001: 59; idézi Solnit 2009: 109). Más szóval, az elitpánik-diskurzus szerint, a civil lakosságra elsősorban saját maga, és nem az ellenség nukleáris arzenálja jelenti a fő veszélyt. Ezért a katasztrófával kapcsolatos információk visszatartása az esetleges tömegpánikra hivatkozva ugyancsak gyakori eleme az elitpánik-diskurzusoknak.

A könyvben idézett példák közül az elitpánik jelenségét Solnit a legszemléletesebben a Katrina hurrikán kapcsán elemzi. Miközben maga a kimenekítés a tehetősebb, fehér rétegeknek kedvezett, a hurrikán által sújtott városban visszamaradt, nagyrészt fekete lakosságot napokra magára hagyták. A városban uralkodó állapotokról a média a legsötétebb hobbesiánus víziókat közvetítette – fegyveres bandák, rablás, fosztogatás, gyermekek elleni nemi erőszak stb. E hírek elsöprő többségét később maguk a hírforrások cáfolták, az

első időszakban azonban ez a kép hozzájárult ahhoz, hogy külső segélyek nem jutottak be a városba. A katonaság és a Blackwater magánhadsereg egységeit „harci műveletekre” mozgósították, hogy „visszafoglalják a várost”, miközben a katasztrófa áldozatai kizárólag az általuk felállított önszegélyező rendszerekre számíthattak az éhséggel és fertőzésekkel szemben. Míg a híradások és mozgósítások feketék bűncselekményeiről szóltak, az oknyomozó újságírók és társadalomtudósok által utólag elvégzett kutatások szerint ember elleni erőszakot szinte kizárólag felfegyverzett fehérek követtek el fegyvertelen feketékkel szemben. A tulajdonuk védelmében őrzáratokba tömörülő fehérek gyakran kevert lakosságú negyedekben is veszélyes betolakodóként kezelték a feketéket. Az utólag készült interjúk megrázó részleteiben maguk a fehér elkövetők beszélnek ezekről a napokról: „Király volt. Olyan volt, mint a fácánszezon Észak-Dakotában. Ha megmozdult, lelőtte” (Solnit 2009: 252).

A World Trade Centert ért támadás kapcsán Solnit hosszan részletezi a katasztrófa azon elemeit, amelyek nem jelentek meg a híradásokban, és a hivatalos emlékezetből is kimaradtak. A közösségi segítség változatos formái, a rövid idő alatt felálló önszerveződő segítségnyújtási formák, az együttérzés és szeretet kifejezései, amelyek messze túláradtak a hétköznapi elfogadott formákon; a tény, hogy a katasztrófát követő órákban többen utaztak a katasztrófa helyszínére, mint menekültek el onnan – mindez éles ellentétben áll azzal, ahogyan a média és a hivatalos megszólalások beszéltek a helyzetről. Utóbbiak törölték a képből a közösségi segítség formáit, és csak egy-egy kiemelt, jellemzően férfi hősről beszéltek. Azt, hogy a Pentagon felé irányított repülőt sikerült az utasoknak eltéríteni, ugyancsak a hivatalos hierarchia csúcsán álló férfi hősi érdeméért könyvelték el, ellentétben azzal a közös, spontán együttműködéssel, ami a lezuhant repülőgép fekete dobozának felvétele alapján rekonstruálható volt. Törölték a képből az áldozatok számát növelő rendszerhibákat, törölték az áldozatok személyes jelenlétét, és a képet a szenvedő „nemzet” és a megmentő „kormányzat” kettősére egyszerűsítették. Itt is, mint másutt, az önkéntesek által felállított rendszereket a hivatalos „segítség” megérkezésekor ellenségesen kezelte, gyümölcösöző együttműködés alig alakult ki, utólag pedig kihagyták az események leírásából.

Az eddig tárgyalt példákban a katasztrófa helyzet társadalmi komponensének kizárólag negatív víziója közvetlenül az elitpánik szempontjához kötődik. Azonban a hollywoodi filmek katasztrófaábrázolását elemezve Solnit rámutat, hogy ez a vízió ma szinte megkérdőjelezhetetlen hegemoniának örvend. Ezért még a nem elit-pozícióban lévők is nehezen képzelnek el más forgatókönyveket az elitpánik strukturális perspektíváján kívül. Különböző korszakok katasztrófafilmjeit elemezve Solnit végigveszi az elitpánik perspektívájának megfelelő vízió elemeit: magatehetetlen, pánikban vergődő, kaotikus „tömeg”, individúáisan kiemelkedő férfi főhős, aki a „tömeg” fölött, attól függetlenül cselekszik; megmentett áldozat/szexuális jutalom szerepre korlátozott női főhős, és így tovább. A hangsúly itt nem annyira a kultúrát átható patriarchális normák kritikáján van, hanem azon a sokkoló

ellentmondáson, ami a valós katasztrófa helyzetekben tapasztalt közösségi, kölcsönös segítségén alapuló cselekvés, és a cselekvésképtelen „tömeggel” szembenálló főhős ábrázolása között feszül. Az egyébként untilig ismert katasztrófafilm-szenárióknak ez az elemzése nyomasztó képet ad arról, mi kell ahhoz, hogy ne csak elfogadjuk a közösségi önszerveződés szerepének letagadását, de el se tudjuk képzelni az önszerveződést, mint lehetséges forgatókönyvet.

A klímakatasztrófára való felkészülésre nézve Solnit az altruista reakciók hivatalos eltagadásának praktikus jelentőségét abban látja, hogy jelenleg nem léteznek olyan elképzelések, amelyek lehetővé tennék, hogy az intézményrendszerek hivatalos menetébe beilleszthessük az altruista, önszegélyező önszerveződés lehetőségét. Solnit szerint ahelyett, hogy az elitpánik perspektívájával azonosulva a kormányzatok a katonai ellenőrzés szemszögéből gyakorlatilag ellenségként kezelik a civileket, sürgős lenne elismerni és láthatóvá tenni, hogy „hogyan reagálnak az emberek a katasztrófákra”; „csökkenteni az intézmények félelmét és ellenségességét a civilekkel szemben, és beépíteni a katasztrófaszociológusok által kimutatott 'proszociális' viselkedést a katasztrófavédelmi tervezésbe” (Solnit 2009: 308). A katasztrófára való felkészülést az intézmények szintjén működő policyk helyett el kell mélyíteni a társadalmi önszerveződés lehetőségének a szintjére. Míg a felülről szervezett rendszerek katasztrófa helyzetben összeomlanak, a kölcsönös segítség önszegélyező rendszerei olyan reakciókat tesznek lehetővé, amelyek rugalmasabbak és improvizatívabbak, kevésbé hierarchikusak, több teret hagynak a személyes hozzájárulás kreativitásának, és annak, hogy mindenki jelentősnek élje meg a saját szerepét. Az ilyen megoldásra példa a San Franciscó-i tűzoltóság újraszervezése az 1906-ban a város nagy részét elpusztító tűzeset után. Az új rendszer nagyban támaszkodott a civil önkéntesek bevonására és előzetes képzésére, többek közt annak a tapasztalatnak az alapján, hogy nagyobb tűzeset esetén a szükséges segítséget 80%-ban az áldozatok közvetlen szomszédjaiktól vagy egymástól kapják. A Solnit által áttekintett esetek tapasztalata azt mutatja, hogy ahol léteztek a közösségi önszerveződés kezdeményei, ott ezek gyakran a katasztrófa utáni önszegélyezés kulcsintézményeivé váltak.

A következtetés e praktikus síkja mellett az érvelés társadalomelméleti, morális szintjén Solnit a kérdést így foglalja össze: mi a háború morális megfelelője? A kérdés William James amerikai politikafilozófus 1910-es esszéjére utal vissza (James [1910] 1995). James itt arról beszél, hogy válság idején az elitek és kormányzatok a háború kapcsán tudnak olyan ígéretet tenni a népnek, melynek révén az a saját életét, nyomorát és áldozatát mélyebb értelemmel rendelkező, tiszteletre méltó és nemes dologként tudja megélni. Mi más ígérheti ugyanezt ugyanilyen körülmények között? A status quo védelmében felálló elitpánik-diskurzusok, a karhatalom kiterjesztése, a militarizáció, a bűnbakképzés, és a társadalmi önszerveződés lehetőségeinek szűkítése ma is tapasztalható folyamatok.

2008-ban a gazdasági válság kapcsán az amerikai kormányzat csak javaslatként, de tárgyalta a szükségállapot bevezetését esetleges civil zavargások megelőzése érdekében. Mire számíthatunk egy következő válság esetén? Solnit amellel érvel, hogy a válságban kivirágzó altruizmus lehet „a háború morális megfelelője”. A katasztrófában a hierarchikus felhalmozás szűkösségre és egymás elleni versenyre épített rendszere megbicsaklik és a katasztrófa által okozott veszteségek gyakorlatilag felszabadítják az embereket a felhalmozás rendszerébe való befektetések súlyától. A korábbi katasztrófák tapasztalata azt mutatja, hogy az emberek hajlamosak ilyenkor a kölcsönös segítség új rendszereit kialakítani, és ebből az értelmes közösségi részvétel örömét merítik. Míg a katasztrófa ma a felkészülés szociális szempontokat követő forgatókönyveiben is kizárólag a sebezhetőség és veszély forrásaként szerepel, Solnit azt hangsúlyozza, hogy a katasztrófákban megélt magasabb rendű öröm és elégedettség tapasztalata azt sugallja, másra is van lehetőség.

A Solnit által idézett katasztrófátúlélők egy olyan élményről beszélnek, amit a jelenléssel bíró szolgálat, a mindennapi gondok felfüggesztése, a testvériség és az összetartozás öröme jellemeznek. „Az emberekért csinálom, akikkel együtt dolgozom. Ebből kapom a szeretetet” – mondja a Katrina utáni szükségkonyha egyik szervezője (Solnit 2009: 289). Az önszerveződés és az ebből származó öröm képességével kapcsolatban Solnit a „civil szeretet” fogalmát használja, amit a család és a szexualitás körére korlátozott „privát” szeretettel állít szembe. A „civil szeretet” tartományába tartozik a másokhoz való kapcsolódás, altruizmus, az értelmes részvétel öröme, amely a közösségi kapcsolatok fenntartásában kulcsfontosságú szerepet játszhat. Ennek megélését azonban a privat szférára korlátozó társadalmi rendszer alig teszi lehetővé. Míg a szeretet privat formáinak jelenlétét ez a rendszer túlhangsúlyozza, mintha minden problémánkra ezek nyújthatnák megoldást, a „civil szeretet” lehetőségét a végletekig eltorzítja. Ezért Solnit szerint a „civil szeretet” kapacitásainak felszabadítása kulcsfontosságú erőforrást jelenthet a katasztrófa körülményei között.

A katasztrófaáldozatok beszámolóai a szenvedéssel kapcsolatban is más képet festenek, mint amit a szenvedés ma uralkodó elképzelései tartalmaznak. Ma a szenvedésről a poszttraumás stressz paradigmája szerint gondolkodunk, ami a szenvedéssel kapcsolatban kizárólag a szenvedés elkerülését tartja az egyetlen lehetséges jó megoldásnak. A katasztrófák tapasztalatai azonban egyfajta „poszttraumás belső növekedés” élményéről is szólnak. Nem véletlen – mondja Solnit –, hogy a katasztrófák tapasztalatának elbeszélésében az interjúalanyok gyakran vallási fordulatokkal fejezik ki, mit éltek át – a transzcendencia „minden oldalról beszívárog” a túléléstörténetekbe (Solnit 2009: 118). A vallás bizonyos értelemben a katasztrófákra való felkészülésként is működik – nem csak azért, mert az adott materiális körülményeken túli jelentésről szól, hanem azért is, mert nem tagadja el a halált és a szenvedést — ezekkel együtt tartja az embert magasabb hivatásra képesnek. Ez az

elképzelés, a „poszttraumás növekedés” lehetősége nem csak a katasztrófavédelmi policyk, hanem a klímaszorongás mindennapi, egyéni és csoportos kezelése szempontjából is jelentős teret nyit meg arra, hogy a klímakatasztrófa kérdéséhez az elhárítás reménye és az elkerülhetetlentől való félelem közti dilemmán túl konstruktívan tudjunk viszonyulni.

Jogosan merülhet fel a kérdés, hogy mi lesz a katasztrófákat közvetlenül követő altruizmushullámok sorsa; ezek időszakos fellángolások, vagy a katasztrófa közvetlen körülményeitől függetlenül is fenntartható emberi együttélési mód? Solnit a praktikus megközelítés felől azt keresi, mit tudunk a közelmúltban megtörtént katasztrófák altruista infrastruktúráinak további sorsáról. A Katrina és a 2001 szeptember 11-i terrortámadások esetében arra mutat rá, hogy az itt kialakult önszerveződő önszervezési formák közül több is egyfajta tudásterjesztő és intézményes modellként szervezte újra magát. Ezeket, más olyan kölcsönös segítségi kezdeményezésekkel együtt, amelyek katasztrófa helyzetben fontos szerepet tölthetnek be, Solnit „látens katasztrófa közösségeknek” nevezi (Solnit 2009: 302).

Egy másik jogos felvetés lehet, hogy az elitpánik és a kölcsönös segítség öröme közti határvonalat Solnit érvelése túl élesen húzza meg. Ahogyan a Katrina esetében Solnit maga is leírja, a valóságban a határ porózusabb, a kétféle motiváció gyakran keveredik. Az általa megfogalmazott ellentmondás valódi potenciálja nem is annyira az elemzés pontosságában rejlik, mint inkább abban, hogy a klímakatasztrófa lehetőségével kapcsolatban teret nyit a cselekvésről való gondolkodásnak. Míg a klímavitát domináló remény- és félelem-diskurzusok a hétköznapi cselekvés számára kevés, vagy a valós hatás szempontjából alig értelmezhető teret hagynak, a kölcsönös segítség rendszereinek építése olyan cél, amely a mindennapi cselekvés szintjén is értelmezhető. A civil önszerveződés beépítése a klímával kapcsolatos politikákba ugyancsak olyan dimenzió, amelyben az egyéni vagy csoportos erőfeszítés eredményt érhet el. Végül, a klímakatasztrófával kapcsolatos társadalmi tudás és képzelet, a könyv fő témája, ugyancsak egy olyan dimenzió, amelyben tere lehet a mindennapi cselekvésnek. Magunk számára elképzelhetővé tenni a katasztrófát a pusztá félelmen túl; meglátni az érdekpozíciót az elitpánik diskurzusaiban, és túllépni az általa sugallt katasztrófa képen; láthatóvá tenni a kölcsönös segítség lehetőségét a magunk és a mások számára; tudást és gyakorlatot szerezni erre a fajta cselekvésre: mindezek olyan mindennapi feladatok, amiknek kulcsfontosságú szerepe lehet a továbbiakban.

Solnit megközelítése azt sugallja, hogy a képzelet képessége és a cselekvés lehetősége egybetartozik. Az egyik példa, amit felhoz, az 1950-es évek hidegháborús készülődése Amerikában, ahol a Szovjetunióval ellentétben nem kollektív bunkereket építettek, hanem a kormányzati elképzelés szerint az embereknek saját építésű családi bunkerjeikbe kellett volna visszavonulniuk a nukleáris légvédelmi gyakorlatok közben. Ebben a felállásban egy katasztrófa helyzet azt jelentette volna, hogy mindenkinek a saját magán-bunkerjét kell

majd védenie az esetleges betolakodóktól – azaz a szomszédoktól és a többi áldozattól. A probléma körül heves morális vita alakult ki, amely a légvédelmi gyakorlatokkal szembeni csendes civil ellenállásba fordult. Az emberek „megtagadták, hogy a saját túlélésüket mások ellenében biztosítsák, még egy olyan időszakban is, amikor a nukleáris fenyegetés valós veszélynek számított, a kollektív megoldásokat és a szolidaritást pedig a kommunizmus gyanúja övezte” (Solnit 2009: 110). Ez a közös amerikai állampolgárok által gyakorolt altruizmus – mondja Solnit –, túlmutat a kölcsönös segítség előnyeinek evolúciós elméletén: az emberek akkor is visszautasították, hogy mások kizárása árán biztosítsák a túlélésüket, amikor jól tudták, hogy vezetőik az egész emberiség életével játszanak” (Solnit 2009: 111). A részvétel tömeges megtagadása végül a magánbunker-program bukásához vezetett. Ez a gyakorlati eredmény jól mutatja a morális, érzelmi és praktikus tetteknek azt az egybefonódását, amit Solnit könyve, ha kissé elnagyoltan is, de a klíma-viták mai állapotához képest szokatlan egyenességgel tárgyal.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Ash, Timothy Garton (2005): It always lies below: A hurricane produces anarchy. Decivilization is not as far away as we like to think. In: *Guardian*. Interneten: <https://www.theguardian.com/world/2005/sep/08/hurricanekatrina.usa6> (Letöltve: 2019. március 4.)
- Clarke, Lee (2002): Panic: Myth or reality? In: *Contexts*, Vol. 1., No. 3.: 21–26.
- Easterly, William (2001): The Lost Decades: Developing Countries. In: *Journal of Economic Growth*, Vol. 6., No. 2.: 135–157.
- Fordulat (2011): C. Wright Mills. *Fordulat*, No. 14.
- Grossman, Andrew D. (2001): *Neither Dead nor Red: Civilian Defense and American Political Development During the Early Cold War*. Routledge.
- Hance, Billie Jo – Chess, Caron – Sandman, Peter M. (1988): *Improving Dialogue with Communities: A Risk Communication Manual for Government*. New Jersey Department of Environmental Protection, Division of Science and Research.
- James, William ([1910] 1995): The Moral Equivalent of War. In: *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, Vol. 1., No. 1.: 17–26.
- Mills, C. Wright (1959): *The Sociological Imagination*. Oxford University Press.
- Quarantelli, Enrico Louis (2001): *The Sociology of Panic*. University of Delaware. Disaster Research Center. Preliminary Paper No. 283.

Tierney, Kathleen – Bevc, Christine – Kuligowski, Erica (2006): Metaphors Matter: Disaster Myths, Media Frames, and their Consequences in Hurricane Katrina. In: *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 604.: 57–81.